

CDV in gesprek over gezinsvoogdij

Wanneer de ontwikkeling van een kind ernstig in gevaar wordt gebracht, kan de kinderrechter besluiten het gezag van de ouders te beperken, hen van hun gezag te ontheffen of hen uit de macht te ontzetten. De gezinsvoogdij-instellingen worden belast met de uitvoering van deze maatregelen. Bij beperking van het gezag wordt het kind onder toezicht gesteld. De ondertoezichtstellingen zijn tussen 1989 en 1998 met 70% gestegen. Er is nogal wat kritiek op de kwaliteit van het werk van de gezinsvoogdij-instellingen. In het vorige nummer leverde mevrouw drs. Regine Aalders, hoofdinspecteur Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming forse kritiek op de gezinsvoogdij. In dit nummer een reactie van Kees Kleingeld, directeur van Vedio, de koepelorganisatie van gezinsvoogdij-instellingen. De gezinsvoogd moet gezinscoach worden.

Door drs. M. Jansen

foto Dirk Hol

CDV: Aalders stelde dat professionalisering van het beroep gezinsvoogd dringend noodzakelijk is. De bedrijfsvoering moet sterk verbeteren.

KLEINGELD: Ik vind dat de Inspectie zich niet met de bedrijfsvoering moet bemoeien, maar mevrouw Aalders heeft gelijk als ze bedoelt dat de aansturing van het primair proces moet verbeteren. Sinds de wetswijziging in 1995 zijn de gezinsvoogden behoorlijk in het diepe gegooid: waar daarvoor de kinderrechter leiding gaf over een ondertoezichtstelling (OTS), werden de gezinsvoogdij-instellingen vanaf 1 november 1995 zelf volledig verantwoordelijk voor de inhoud en de gang van zaken tijdens de OTS-maatregel. Daardoor werd de behoefte dringend aan een goede gereedschapskist (een kader) en goed gereedschap. Sinds april vorig jaar is de gereedschapskist er: het kader waarbinnen gezinsvoogden werken is geschetst in de – in onze opdracht geschreven, wetenschappelijk onderbouwde - notitie 'Leiding geven aan verandering'. Het juiste gereedschap is er echter nog niet. In de loop van dit jaar verschijnt daartoe een methodiekboek. Om te zorgen dat gezinsvoogden hiervan vervolgens profiteren moet het management hen veel beter aansturen. Het is er verantwoordelijk voor dat gezinsvoogden ook daadwerkelijk met het juiste gereedschap op pad gestuurd worden. Dat is de afgelopen jaren te weinig gebeurd.

CDV: Een van de concrete problemen waar Aalders naar verwijst is dat de communicatie met de ouders van onder toezicht gestelde kinderen vaak te wensen overlaat. In dat verband meldt zij dat de Inspectie

de meeste klachten over de (gezins)voogdij krijgt.

KLEINGELD: Met de kritiek op de gebrekkige communicatie van de gezinsvoogden heeft zij zeker een punt. Uit onderzoek blijkt inderdaad dat gezinsvoogden moeite hebben zich een goede houding te geven. Ouders verwachten iemand met functioneel gezag: iemand die duidelijk is, helder is en zich aan zijn belofte houdt. Dat lukt in de praktijk in veel gevallen niet. Daarvoor zijn allerlei redenen te noemen. De voorzichtigheid komt voor een deel door de lastige omstandigheden waarin ze moeten werken. Zo krijgen ze -om een voorbeeld te noemen - de machtiging van een kinderrechter om een kind in een kindertehuis te plaatsen. Het duurt dan ten eerste veel te lang voordat die machtiging er is en vervolgens vaak weer veel te lang voordat deze gerealiseerd kan worden (door wachtlijsten). Zo kan de gezinsvoogd het ijzer dus niet smeden als het heet is. Daardoor verliest hij/zij aan gezag ten opzichte van de ouders.

Daarnaast hebben gezinsvoogden gewoonweg een tijdsprobleem. Zoals wij vorig jaar aan de kaak hebben gesteld, hebben gezinsvoogden slechts één tot anderhalf uur per cliëntstelsel per maand. Ik gebruik het woord 'cliënt-systeem' omdat de gezinsvoogd meestal niet alleen te maken heeft met het kind en zijn ouders, maar ook met opa, oma, broertjes en zusjes en niet te vergeten eventuele pleegouders. Daarvoor is de beschikbare tijd absoluut niet toereikend. Als er iets is dat een gezinsvoogd moet kunnen bieden, is het continuïteit.

CDV: Aalders bekritiseert uw organisatie omdat er sprake is van onwil om een keuze te maken inzake de missie van de gezinsvoogd: is deze nu *casemanager* of hulpverlener? Het kan volgens haar niet allebei. Er zal gekozen moeten worden.

KLEINGELD: De geschetste tegenstelling is veel te simpel. Van de gezinsvoogd wordt verwacht de leiding te nemen over een hele beroerde situatie in een gezin: leiding geven aan verandering. Van het begrip *case management* is in Nederland niet één duidelijke invulling. De belangrijkste taak van een gezinsvoogd is continuïteit te bieden. Wij hadden eerder geop-

supervader, maar ook geen supervriend zijn. Duidelijkheid moet gepaard gaan met begrip en inlevingsvermogen. Hoofddoel is het kind te helpen dat er anders onder door gaat. En daarbij is het uitgangspunt terecht dat - als het ook maar enigszins kan - de relatie tussen ouders en kind hersteld dient te worden.

CDV: Met de Wet op de Jeugdzorg wordt er een recht op jeugdzorg geïntroduceerd. Daarmee komen de behoeftes van ouders en kinderen in het systeem meer centraal te staan. Wat betekent dat voor de gezinsvoogdij, waar veel ouders onvrijwillig terechtkomen?

Kees Kleingeld

perd dat de gezinsvoogden bij zeer ernstige probleemgevallen een intensieve begeleiding zouden moeten kunnen bieden, zodat één gezinsvoogd slechts vier cliëntsystemen tegelijk onder zijn/haar hoede zou kunnen hebben. Daarvan hebben we afgezien. We streven nu naar een 'caseload' van 1 op 15. De gezinsvoogden moeten geen therapeut spelen, maar zorgen dat het kind therapie krijgt en dat er bijvoorbeeld iets aan de schuldenproblematiek gebeurt. Zij moeten een juiste combinatie vinden van motiverend, steunend en tegelijk gezaghebbend gedrag; zij moeten geen

KLEINGELD: Ik neem waar dat gezinsvoogden in toenemende mate moeite hebben met het 'paternalistische' dat er in de maatregelen zit die zij tot hun beschikking hebben. De gereedschapskist met daarin ondertoezichtstelling, ontheffing en ontzetting uit de ouderlijke macht is echt aan herziening toe. Bij de ondertoezichtstelling is men er sterk op gericht zoveel als mogelijk de relatie tussen ouder en kind te herstellen. Daarvoor is een duidelijke communicatie en zijn duidelijke en heldere afspraken met de ouders noodzakelijk. De ondertoezichtsstelling biedt

daarvoor wel de mogelijkheid, maar deze heeft een te algemene en te veelomvatten- de doelstelling: opheffing van vrijwel alles wat een kind bedreigt. Dat is onvoldoende concreet om praktisch, duidelijk en doel- gericht mee aan de slag te gaan.

CDV: Ik beluister bij u ook een wens - net als bij Aalders - om te komen tot een her- ziening van het stelsel van kinderbescer- ming.

KLEINGELD: Ja, de Wet op de Jeugdzorg gaat niet ver genoeg en het ontbreekt de politiek aan lef om werkelijk te gaan ver- nieuwen. Mijn droom is een ingrijpende herziening van de huidige kinderbescer- mingsmaatregel. Destijds waren de inge- voerde maatregelen hard nodig. Maar in deze tijd is het allemaal te paternalistisch en te onduidelijk. Natuurlijk, in bepaalde ernstige gevallen moet opgetreden wor- den (incest en kindermishandeling). De belangen van het kind moeten in de gaten worden gehouden, en als het echt nodig is dient er stevig ingegrepen te worden. We zouden toe moeten naar een ander soort zorg. Geen maatregel waarbij de ouders zich meestal veroordeeld voelen en er daarom heel veel energie gestoken moet worden om de ouders mee te krij- gen. De gezinsvoogd moet echt een 'gezinscoach' worden. Dat is wel een ver- andering ten opzichte van de huidige situ- atie waar ouders een beschuldigende vin- ger zien en het gevoel hebben 'wij hebben het niet gered'. De 'coachende' manier van werken moet veel meer duidelijkheid bieden over wat er precies met het kind in een gezin moet gebeuren. Er wordt dan een duidelijke gerichte opdracht aan de

bescherming gekoppeld. Deze houdt in: deze oplossing wordt gekozen in deze situatie. Er wordt een nadrukkelijk beroep gedaan op de ouders om samen doelge- richt te werken aan verandering. Nu komt er meestal een ondertoezichtstelling van één jaar en deze wordt daarna vaak ver- lengd ook al is er niet zoveel gebeurd. Er wordt niet echt getoetst op resultaat.

Op die manier kan er iets gedaan worden aan de makke dat de wettelijke opdracht om de penibele situatie van het kind op te heffen nu veel te ambitieus en algemeen is. Richt het onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming op het formuleren van een duidelijke en concrete opdracht met resultaatverplichting die de gezins- voogden in het Bureau Jeugdzorg dan ver- volgens moeten realiseren. Het resultaat kan dan getoetst worden door de kinder- rechter.

Ingewikkeld misschien is dat er aan de andere kant ook gezinnen en kinderen zijn waarbij de problemen chronisch zijn en chronisch blijven. Zij hebben perma- nente en continue aandacht nodig gedu- rende misschien wel vele jaren. Er zijn honderden gezinnen die we eigenlijk niet kunnen loslaten. Om terugval te voorko- men is blijvende steun nodig. Sommige situaties kun je niet oplossen, maar moet je draaglijk maken. Daarvoor moet ook wettelijk ruimte gemaakt worden.

CDV: Zijn er aantrekkelijke voorbeelden in het buitenland van hoe het anders zou kunnen?

KLEINGELD: Hoewel je voorzichtig moet omgaan met het kopiëren van maatreg- len uit andere landen, vind ik de *Care*

Order in Engeland erg interessant. Daar gaat het om duidelijke opdrachten met betrekking tot de hulpverlening die nodig is. Wat betreft het toewerken naar een systeem dat minder paternalistisch is, is Noorwegen een goed voorbeeld. Daar bestaat zelfs geen jeugdstrafrecht en hebben ouders het in de kindbescherming veel meer voor het zeggen. Toen ik daar op studiereis was maakte ik het volgende mee. Het ging om een alleenstaande moeder met een zoon die hier in een gesloten justitiële inrichting zou zitten. Maar daar stuurde moeder de hulpverlening aan: zij zat vergadering met hulpverleners voor en een Noorse pendant van de gezinsvoogd coachte haar. Haar werd gevraagd hoe zij haar konden helpen om het probleem aan te pakken. Zo was een deel van de oplossing van de moeder dat zij met haar zoon samen drie maanden in de schoolbanken ging zitten. De Noorse pendant van het Bureau Jeugdzorg zorgde dat de moeder onbetaald verlof kon nemen. Dat is wat ik versta onder doorbreking van het paternalisme.

^{CDV:} Bij de invoering van het Bureau Jeugdzorg zou er volgens Aalders sprake zijn van een machtsstrijd tussen de gezinsvoogdij-instellingen en onder andere de geestelijke gezondheidszorg voor de jeugd.

^{KLEINGELD:} Ik vind het jammer en onjuist dat Aalders het geld dat wij extra gekregen hebben koppelt aan beslechting van een machtsstrijd. Dat zou ten koste van de cliënt gaan. Dat willen we niet. Het gaat ons om een andere benadering met een veel grotere intensiteit en continuïteit. Het Ministerie heeft erkend dat de situatie

nijpend is. En gelukkig krijgen we extra geld. Met de 38 miljoen voor dit jaar en toezeggingen dat het kabinet serieus gaat zien of 30 miljoen per jaar extra structureel kan worden, is een begin gemaakt. Maar - let wel - wij hadden ingezet op een structurele jaarlijkse verhoging met 102 miljoen. Daar staat tegenover dat wij een duidelijke keuze gemaakt hebben dat wij willen integreren in het Bureau Jeugdzorg en akkoord gaan met decentralisering. Een eis van ons is echter wel dat er garanties zijn voor rechtsgelijkheid en rechtszekerheid van de cliënt.

^{CDV:} Waar komt die indruk van een machtsstrijd dan vandaan?

^{KLEINGELD:} Er zijn grote verschillen per regio en verschillen in visie op de manier van werken binnen zo'n Bureau Jeugdzorg. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om een cultuurkwestie. In de jeugd-GGZ hebben medewerkers vaak een specialistische opleiding en zien zij weinig heil in hulpverlening onder dwang. Het is afhankelijk van sleutelfiguren of de cultuurverschillen ontaarden in een machtskwestie. Wij zijn net als andere partijen uit op een veel snellere en adequate zorg voor ouders en kinderen. De Wet op de Jeugdzorg moet er snel komen als kader voor de directies. We hebben veel te lang op elkaar zitten wachten; wat mij betreft mag de wet er morgen zijn. Dan weet iedereen waar hij aan toe is. En laat de overheid dan voldoende tijd en ruimte geven voor tempoverschillen bij invoering.